

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 14.08.2025

Kabul Tarihi: 27.10.2025

Yayın Tarihi: 21.12.2025

Yazıt Kültür Bilimleri Dergisi, 2025, 5(2): 403-418

Research Article

Received Date: 14.08.2025

Accepted Date: 27.10.2025

Published Date: 21.12.2025

DOI Number: 10.59902/yazit.1765321

MEHMET RAUF'UN HALÂS ROMANINDA VATAN: AŞK VE HİMAYE ARASINDA*

The Homeland in Mehmet Rauf's Novel *Halâs*: Between Love and Protectorate

Egemen Ozan SÖNMEZ*

ÖZ

Mehmet Rauf'un *Halâs* isimli romanı, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında ve Harf İnkılabı'nın hemen akabinde yayımlanmış; Mütareke ve Millî Mücadele dönemlerini tahkiye eden bir devir/tanıklık romanıdır. Ele aldığı konu itibarıyla Mütareke/Millî Mücadele romanları arasında yer alan ve Mehmet Rauf'un son eseri olan *Halâs*, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal'e ithaf edilmiş ve bu ithafa karşılık olarak da yazarının devlet desteği almasına vesile olmuştur. *Halâs* romanı sadece kurtuluşa giden yolu anlatan bir roman değil; dönemin Osmanlı coğrafyasında yaşayan farklı etnik unsurların yaşanan gelişmeler nazarında birbirlerine karşı değişen tutum ve tavırlarını, işgale sevinenleri ve işgalden zarar görenleri, işkenceyi, işgal bürokrasisini ve millî heyecanı bünyesinde taşıyan Türk insanının harekete faydalı olma çabasını anlatırken tüm bunların yanında vatan sevgisi etrafında teşkil eden ferdi aşkı/aşkları anlatan bir romandır. Çeşitli bakış açılarıyla incelenmeye müsait olan bu geniş yelpazeli romanda kendisine ön planda yer bulan aşk teması, manda ve himaye kavramları ışığında da okunabilmektedir. Bu çalışmada romanın başkışileri olan Nihat, Beatrice ve İclâl arasındaki üçlü aşk sarmalı ve diğer unsurlar vatan ve aşk/manda ve himaye kavramlarıyla okunmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Halâs*, Mehmet Rauf, Millî Mücadele, aşk, himaye, manda

ABSTRACT

Mehmet Rauf's novel *Halâs* was published in the early years of the Republic of Türkiye, shortly after the Alphabet Reform. It is a novel that narrates the Armistice and National Struggle periods. As Mehmet Rauf's final work, *Halâs* belongs to the genre of Armistice/National Struggle novels and was dedicated to Türkiye's founder, Gazi Mustafa Kemal. This dedication led to the author receiving state support. *Halâs* is not merely a novel about the path to liberation -it also portrays the shifting attitudes of various ethnic groups within the Ottoman territories toward the unfolding events. It depicts those who welcomed the occupation and those who suffered from it, as well as the brutality of the occupiers, the occupation bureaucracy, and the national enthusiasm. The novel also illustrates the Turkish people's efforts to contribute to the movement while simultaneously weaving an individual love story around the theme of patriotism. This broad-spectrum novel, open to various interpretations, places the theme of love at the forefront, particularly in the context of the concepts of mandate and protection. This study explores the intertwined love triangle between the

* Bu makale yazarın devam etmekte olan *Millî Mücadele Konulu Romanlarda İngiliz Emperyalizmi* başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

* Öğr. Gör., Fenerbahçe Üniversitesi, Rektörlük Ortak Dersler Bölümü; Doktora Öğrencisi. Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul-Türkiye. E-posta: egemen.sonmez@fbu.edu.tr ORCID: 0000-0003-1609-7575.

main characters -Nihat, Beatrice and İclâl- alongside other elements, examining them through the lenses of patriotism, love, mandate, and protection.

Keywords: *Halâs*, Mehmet Rauf, National Struggle, love, mandate, protectorate

Giriş

Mehmet Rauf'un Harf İnkılabı'nın ardından eşine dikte etmek suretiyle tamamladığı *Halâs*¹ isimli romanı ilk olarak 1929 yılında yayımlanmıştır. Edebiyatın bir ürünü olan romanlar yaşamdan beslenen itibari metinlerdir ancak Mehmet Rauf'un *Halâs* romanı yazarın araştırma, gözlem ve tecrübelerine dayanarak kaleme aldığı bir devir romanıdır. *Halâs*'ı sadece devir romanı olarak adlandırmak da doğru olmaz; Mehmet Rauf, eserini oluştururken tarih bilimcisi hassasiyetiyle incelemelerde bulunduğu için ortaya koyduğu eser doğal olarak belgesel roman niteliğini de üstlenir. Dahası bu eser "tezli bir eser sayılabilir." (Olpak Koç, 2020: 314). Eserin devlet desteği almış olması, patronaj ve kanon açısından da dikkate değerdir.

Mehmet Rauf'un romanda tarihî gerçeklikler ve olayları yoğun olarak işleme çabası romanın kurgusal boyutuna zarar vererek kimi yerlerde romanı salt tarih anlatısına dönüştürmüştür. Yazar, romanı kaleme alırken Millî Mücadele'nin tarihsel sürecini de romanının bir parçası hâline getirmeye çalışmıştır. Bu deneme, okuyucunun romanın bazı kısımlarında satırlar boyunca süregiden tarih anlatısı ile karşılaşmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle yazarın kimi noktalarda çıplak tarih bilgisi ile kurguyu bir araya getirebilmekte başarılı olduğu söylenemez. Mehmet Rauf'un bu birleşimi sağlayamamasının nedenlerinden biri "olaylara bizzat tanık olmaması" olabilir. Mehmet Törenek (1999: 120), yazar ile ilgili yaptığı çalışmada yazarın Anadolu'daki mücadele şartlarını yeterince bilmediğini dile getirmekte ve edibin, romanının malzemesini bir gazete ilanıya aradığını ifade etmektedir. "Mehmet Rauf, romanını yazmaya başladığı sıralarda *Cumhuriyet* gazetesine bir ilân vererek (21 Şubat 1927) mütareke ve İstiklâl harbine dair hatırası olanların kendisine göndermesini ister." *Cumhuriyet* (1927: 3) gazetesinde yayımlanan ilân şu şekildedir:

"Mütâreke ve İstiklâl Harbine Dâir Hâtırası Olanlara

İstiklâl Harbine dâir "Halâs" nâmıyla büyük bir roman yazıyorum. Romanda yıkıcı bir muhârebenin ve ezici bir mağlubiyetin felc ü harâbisine rağmen milletimizi yeniden korkunç mücâdelelere sevk eden mütârekenin şen' zulümleri düşmanlarımıza açtığımız muhârebeler ve kazandığımız zaferler tasvîr olunacaktır.

¹ Bu çalışmada yapılan alıntılarda yazım ve imlâ açısından kaynak esere (Mehmet Rauf, 1929) bağlı kalınmıştır.

Bu hususa dâir bugüne kadar tab’ olunmuş bütün eserleri okumakta bulunuyorsam da bir romancı için böyle yâbis mazbûtâtıdan ziyâde âsıl daha ma’nâlı teferru’ât ü umûr vardır ki bunlara şâhid olanların hâtırâtı elbette daha câzip ve dahâ makbûldür.

Binâen’aleyh mütâreke şenâ’atlerine, istilâ vahşetlerine ve bunlara karşı bizim ittihâd ettiğimiz müdâfa’a tertibâtına dâir görölmüş ve işitilmiş hâtırâtı olan zevât-ı kirâm ile, harblerde fecî’ ve unutulmaz meşhudât ve mesmû’âtı olan muhterem zâbitân-ı ihtiyâr zahmet edip bunları (Cumhuriyet) vâsıtasıyla bana göndermek lütfunda bulunurlarsa hiçbir milletin başaramadığı böyle yegâne ve muazzam bir kahramanlığın tasvîr ü tesbitine yardım etmek gibi meşkûr bir hizmette ve yekta bir lutufta bulunmuş olacaktırlar.

Mehmed Rauf’

Mehmet Rauf’un ilanda belirttiği üzere kendisine iletilen bilgilerle *Halâs* romanında Mütareke, Millî Mücadele’nin cephe gerisi, İzmir’deki İngiliz destekli yerli Rum ve Yunan askerî faaliyetleri ile şehirdeki Türk ahalinin hâli, işgal altında bulunan İstanbul’un sosyal hayatı, yine İstanbul’daki İngiliz zindanları ve bu zindanlarda Mücadele’ye katkı sağlayanlara yapılan işkenceler ile Millî Mücadele’ye katılmak için yolculuğa çıkış gibi olay ve olgular takip edilebilir. Nitekim roman Mondros Mütarekesi’nin imzalanmasından beş gün sonra iki İngiliz torpidogeçerinin İzmir Limanı’na demirlemesiyle başlar ve romanın başkîşisi Nihat’ın 1921 yılının kış aylarında nişanlısı İclâl ile birlikte Ankara’ya doğru harekete geçmesiyle son bulur. Mekân olarak İzmir ve İstanbul’un öne çıktığı roman Nihat, İclâl ve Beatriçe üçgeninde cereyan eder. Bu bağlamda bir Mütareke ve Millî Mücadele Dönemi romanı olan bu eser çalışmada, “Manda ve Himaye Fikri”, “Aşk ve Himaye” başlıklarının altında incelenecektir.

Manda ve Himaye Fikri

Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı akabinde imzalanan Mondros Mütarekesi ile birlikte çoğu açıdan işlevini yitirîşinin resmîyete dökülmesinin ardından dönemin kamuoyunda en çok konuşulan kavramların arasında manda ve himaye kavramları önemli bir yer tutmaktadır. İhsan Güneş’in (2020: URL-1) Güney Afrikalı General Smuts’tan iktibasla “(...) savaştan yenilmiş olarak çıkan devletlerden ayrılacak ülkelerin kendi kendilerini idare edebilecek duruma gelinceye kadar yenmiş devletler tarafından yönetilmesi (...)” olarak ifade ettiğı *mandacılık* devletlerin kendi kaderlerini kendilerinin tayin edemeyeceğı yönündeki düşünceden doğmuştur.

Birinci Dünya Savaşı’nın nihayete ermesiyle birlikte Türk politikası ve önde gelen simaları da “başta Osmanlı padişahı olmak üzere, saray ve çevresi, Hürriyet ve İtilaf Partisi mensupları İngiliz mandacılığını savunuyorlardı.” (Güneş, 2020: URL-1). Tarihler 1919 yılının Temmuz ayını gösterdiğinde Erzurum’da toplanan

kongrede alınan kararlardan birisi manda ve himaye ile ilgilidir. Kongrede alınan karar gereğince manda ve himaye kesin olarak reddedilir (Atatürk, 2020: 156). Manda ve himayenin kamuoyunda sıklıkla dile getirilmesinin ve tartışılmasının arka planında ise İngiliz himayesini isteyen bir oluşum bulunmaktadır. Bu oluşum İngiliz Rahip Frew'in desteği ile Sait Molla başkanlığında kurulan İngiliz Muhipleri Cemiyetidir. Kamuoyundaki tüm bu düşünüş, hareketler ve kendisini engelleme çabalarının aksi yönünde hareket eden Millî Mücadele'nin banisi Gazi Mustafa Kemal de *Nutuk*'ta İngiliz Muhipleri Cemiyetine ve İngiliz mandasına karşı olan fikirlerini oldukça net olarak ifade etmiştir. İngiliz Muhipleri Cemiyetinin adından hareketle bu Cemiyete üye olanların İngiliz dostu olduğu zannedilmemesi gerektiğini düşünen Gazi Mustafa Kemal (2020: 56), Cemiyeti kuranları "(...) kendilerini ve kişisel çıkarlarını sevenler ve kendi varlıklarıyla çıkarlarının dokunulmazlık çaresini Lloyd Corc [Lloyd George] hükûmeti aracılığıyla İngiliz desteğini sağlamakta arayanlardır." cümleleriyle tarif eder. Mustafa Kemal, bu cemiyetin üyeleri arasında son Osmanlı padişahı Vahdettin, Damat Ferit Paşa, Dahiliye Nazırı Ali Kemal, Âdil ve Mehmet Ali Beyler ile Sait Molla'yı sayar. Bu noktadan hareketle manda ve himaye kavramları sadece kamuoyunda üzerine konuşulan ve yazılan birer kavram olmaktan çıkıp hayatın neredeyse yakın bir benzeri olan edebiyata da tesir etmiştir.

Halâs romanında *Sabah* ve *Alemdar* gazetelerini; Ali Kemal'i, Refi Cevat'ı, Refik Halit'i, Mehmet Ali'yi, ismen de olsa Lloyd George'u, İngiliz Muhipleri Cemiyetini amaçlarıyla ve savunduğu değerler ile görebilmek ve takip edebilmek mümkündür. Yukarıdaki isimleri romanda ortak bir noktada birleştiren kişi ise Saim Remzi Bey'dir. Saim Remzi Bey romanda kendisine "İngilizlerin destekçisi" olarak yer bulmuştur. "(...) Saim Remzi Bey, bugün İstanbul'da çalışan ve iş gören Hürriyetü İtilâfın en kodamanlarından ve İngilizlerin en samimi dostlarından biridir. İngilizler ne yaparlarsa bir kere onunla müşavere edip fikrini aldıktan sonra yapıyorlar." (Mehmet Rauf, 1929: 174). Ayrıca Saim Remzi, Muhipler Cemiyetinin teşkilinde öncü olanlardan birisi olarak da ele alınır ve onun eylemlerinden biri "(...) İstanbul'dan kaçmak isteyenler için İngiliz pasaportunu müzayedeye koymuş (...)" (Mehmet Rauf, 1929: 175) cümlesiyle tarif edilir.

Mehmet Törenek (1999: 118), Saim Remzi Bey ve benzeri roman kişilerinden yola çıkarak; "*Halâs* bir bakıma vatanı kurtarmak isteyenlerle, kendini kurtarmak isteyenlerin romanıdır. Yine, millî mücadeleye gönül verenlerle, İngiliz himayesini tek çıkar yol görenlerin, vatan için çırpınanlarla kendi rahatını düşünenlerin romanıdır." çıkarımını yapar. Öyle ki Saim Remzi Bey, antagonist özellikler de taşımaktadır. İclâl, dayısını "(...) fakat bir adamki seciyesiz ve vatansız gece gündüz işi gücü ötekenden berikenden para çekmek için dolap kurmak, türlü biçimsiz hareketlerde bulunmak..." cümleleriyle tanıtır (Mehmet Rauf, 1929: 247-248). Dayısının kendisini çok sevdiğini bilen İclâl, İngiliz diline hâkim olması nedeniyle dayısı ağzından İngiliz istihbaratına raporlar da yazar.

Roman, İzmir’de 16 Teşrinisani 1918 tarihinde başlar. Şehrin limanına gelen iki İngiliz torpidogeçeri, şehirdeki Rumlar üzerinde heyecan yaratır ve Rumlar, “Zito Venizelos” naraları eşliğinde sokakları arşınlar ve yaşadıkları sevinç ile birlikte İngiliz bayrağı asılı torpidogeçerleri selamlarlar. Bu husus, romandaki ilk önemli kırılma noktasıdır ve roman kişileri bu olay üzerine çeşitli yorumlar geliştireceklerdir.

Romanın İzmir’de cereyan eden bölümlerinde bulunan ve İzmir’deki karantina mektebinin müdürü ile bir sabah gazetesinin başyazarı olarak okuyucuya tanıtılan Kemal Mümtaz yazar tarafından ilk olarak vatansever özellikleri ile ön plana çıkartılır: “Kemal Mümtaz hararetili bir vatanperver tanılırdı. Gazetenin yazdığı makaleler hep vatan aşkı ile, millî duygu ile taşmış bulunurdu, (...)” (Mehmet Rauf, 1929: 23-24). Mütareke’nin imza altına alınmasıyla birlikte geçmişe dönerek Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’na girişı hakkında yorumlar yapan Kemal Mümtaz, savaşı hiç girmemiş olmanın daha iyi olabileceğine dair görüşlere sahiptir. Savaşın doğal bir neticesi olarak Türk toprakları, galip devletler arasında paylaşılacağı için Kemal Mümtaz yarın bir gün İstanbul’un ve İzmir’in Yunanlılara verilmesinden korkar ve işgal altında bulunan Türk topraklarını şu şekilde sıralar:

Kendimizi müdafaa edecek kabiliyetimiz ve kudretimiz yoksa buyurun cenaze namazına... İzmir, İstanbul yunanlıların, Suriye, Irak, İngilizlerle Fransızların... Konya, Antalya İtalyanların.... daha Kara denizde Trabzon , Samsun, Puntosçuların , Van , Erzurum , Ermenilerin Musul , Diyarbakir ihtimal İngilizlerin himayesi altında kürtlerin.... (Mehmet Rauf, 1929: 32).

Kurtuluşun tek ümidini silahlı mücadele olarak gören Kemal Mümtaz’a romanın başkışisi olan Nihat, Wilson Prensipleri’nden bahseder, bu noktada henüz Nihat’taki vatan bilincinin uyanmadığına da şahit olunur: “-Wilson prensipleri yok mu? dedi; sonra meselâ büyük bir devletin himayesi altında pekalâ kendimizi toplayabiliriz.” (Mehmet Rauf, 1929: 38). Milletin tarafında duran bir vatan âşığı olan Kemal Mümtaz ise Nihat gibi düşünmemektedir. Ona göre himayecilik himaye edecek olanın davranışlarının zamanla değişmesi nedeniyle himaye edilecek memleketlerde felakete sebep olur. Wilson Prensipleri de onun için bir tuzak olarak görünmektedir:

-Tamam, dedi; işte bu fikrini pek beğendim. Yani şu manda dedikleri herze... Ben kendimi idare edemiyorum gel, kullan değil mi? Fakat şu noktada yanılıyorsun ki, bu büyük devletler kendi memleketlerinde başkadırlar, himaye ettikleri memleketlerde büsbütün başka... Hem o kadar başka ki, hiç tanımazsın. Wilson meselesine gelince: o, bir avanak tuzağı idi. (Mehmet Rauf, 1929: 38).

Nihat ile konuşmasının devamında Kemal Mümtaz, İngiltere’yi “ayranı karmış”, Fransa’yı “aklı terelelli” ve İtalya’yı “aç gözü Anadolunun mümbit

ovalarına girmiş" olarak tarif eder; ayrıca Kemal Mümtaz galip devletlerin istediklerini almadan galip haklarından vazgeçmeyeceklerinin de farkındadır.

Kemal Mümtaz, İngilizlerden hiç de hoşlanmayan bir roman kişisi olarak romandaki varlığını sürdürür. Yine Nihat'a hitaben İngilizler ile ilgili olarak şu yorumu dile getirir: "O İngilizler ne heriflerdir, ve sıvışık canavarlardır... Bir karış toprak için dünyayı ateşe vermekten çekinmezler, ve bir kere ayak bastıkları bir yerden ezelden beri çıktıkları görülmemiştir." (Mehmet Rauf, 1929: 47). Kemal Mümtaz, Hindistan coğrafyasındaki İngiliz himayesinin nasıl başladığını da bilir; bu himaye, aktardığına göre küçük bir ticaret kumpanyası ve karabiber ticareti vasıtasıyla başlamıştır. Karabiberi Felemenklerden alan İngilizler, Felemenk tacirlerin karabiber fiyatlarını yükseltmesi üzerine yeni bir pazar arayışına girmişlerdir. Kemal Mümtaz tarafından zikredilen ticaret kumpanyası Hindistan coğrafyasının zenginliğini görünce oraya yerleşmiş ve kazancı da günbegün arttıkça durum İngiliz hükûmetinin ilgisini çekmiştir. "Böylece bir gün hintliler tarafından tecavüze düşen İngilizleri himaye için İngilizler kıt'aya asker gönderdi ve bu asker adım adım ilerliyerek az bir zamanda koca Hindistanı İngiliz işgali altında bırakmıştır." (Mehmet Rauf, 1929: 48). Kemal Mümtaz İngilizlerin Mısır'a da geçici olarak girdiklerini ve oradan da çıkmadıklarını Nihat'a ifade ederken benzer bir durumun Kıbrıs'ta da yaşandığını dile getirmiştir. Mümtaz'a göre İngiliz girdiği yerden çıkartabilecek bir güç bulunmamaktadır. Fakat romanın ilerleyen kısımlarında Kemal Mümtaz'ın vatanperver fikirleri başlangıçtaki fikirlerine zıt düşmeye başlayacaktır, artık memleketin içine düştüğü durumdan kurtulmanın tek yolunu "İngilizlerin himayesine iltica etmekten ibaret" görmektedir ve düşünceleri İngilizlerin mandasını Amerikanların mandasına karşı tercih ve kabul etmek yönünde değişir:

Halbuki İngilizler Türkiye ile an'ane haline gelmiş münasebet ve ittifakla bağlıdır. Vakıa bugünkü İngiltere hükûmeti eski Salizborilerin , Bikonsiltlerin fikrinde değil , fakat ne de olsa Loyit Corç - ki bugün dünya hayatına hakim vaziyettedir - eğer bizim sadakatle ve hüsnü niyetle himaye olunmak ihtiyacımızı anlar ve kani olursa ancak bu şartlardır ki dünyada bir nefes almak ihtimalimiz vardır . Meselâ Türkleri himaye edecek İngiltere hükûmeti elbette İzmir Yunana vermek istemez ve gene elbette Anadolu garbi cenubisinin İtalya eline düşmesine razı olamaz. (Mehmet Rauf, 1929: 106).

Dahası Kemal Mümtaz, hiç vakit kaybetmeden İngilizlerden himaye talep etmek gerektiği fikrinin şiddetli bir savunucusu hâline gelir: "Eğer İngilterenin himayesini isteyeceksek buna şimdiden teşebbüs etmeliyiz. Şimdiden , bu günden... Hatta geç bile kaldık.. Yoksa herifler budala mı? Bizim kurnazlığımıza aldanırlar mı? Bugünden onlara yanaşmalı ve sulh yapılırken mümkün olan istifadeyi temin etmeli." (Mehmet Rauf, 1929: 107). Öyle ki Kemal Mümtaz, İngiliz Muhipleri Cemiyeti tesis edilemediği için de huzursuz olacak kadar fikirlerini değiştirir. Kemal Mümtaz'ın fikirlerindeki bu değişimin neden ve nasıl gerçekleştiği ise eserin

kurgusal boyutunda yer almaz ve bu durum eserin kurgusal boyutunda zayıflık oluşturur.

Romanda Kemal Mümtaz'ın karşısına anlatıcı tarafından konumlanan kişi ise Nihat'ın İstanbul'da mücadeleye faydalı olmak üzere buluşup tanıştığı Ekrem Behiç'tir. Ekrem Behiç, Millî Mücadele'ye katkı sağlamak üzere çalışmalarını İstanbul'da sürdüren bir roman kişisidir. Nihat, Ekrem Behiç ile yaptığı görüşmede Kemal Mümtaz'dan iktibasla İngilizlerin bulundukları yahut işgal ettikleri bölgelerden çıkmadıklarını belirtince Ekrem Behiç, başarıya ulaşabilmek için sadece tek bir kahramana ihtiyaçları olduğunu dile getirir:

Bir tek kahraman çıksın, ama benim istediğim gibi azimkâr; hakikî bir kahraman.. Etrafına, çok değil, sekiz, on yardımcı toplansın, vallahi öyle şeyler yapar, öyle harikalara vücut verir ki, o sizin bastığı yerden sürülen İngiliz, istilâ ettiği vücuttan kuvvetli bir ilâçla sökülen uyuz mikropları gibi sapır, sapır dökülür ve defolup gider. (Mehmet Rauf, 1929: 173).

Ekrem Behiç'in yanında bulunan ve romanın fon kişilerinden birisi olan Binbaşı Server Bey de Ekrem Behiç'ten sözü alarak geçmiş günleri anımsatıp sözü Çanakkale'ye ulaştırır ve Ekrem Behiç'in fikirlerini bu yolla destekler: "Siz İngilizlerin bir kere ayak bastığı yerden çekilip gitmediğini söylüyorsunuz. Öyle ise Çanakkale'den niçin defoldular?" Ayrıca Server Bey'in aktardığına göre belki İngilizler başka kıtalardan yahut ülkelerden çıkartılıp atılamamışlardır ancak Çanakkale'den atılmalarının sebebi ise karşılarında Türkleri bulmalarındır (Mehmet Rauf, 1929: 173-174). Roman boyunca "manda ve himaye" taraftarlığı, karşıtlığı ve bu husustaki fikir değişimleri sadece yukarıda ifade edilen isimler ve muhavereler etrafında değil; Nihat, İclâl ve Beatrice'nin düşünceleri ve aralarındaki aşk üçgeni üzerinden de takip edilebilmektedir.

Aşk ve Himaye

Bilgin Güngör (2018: 1), *Halâs* üzerine kaleme aldığı çalışmasında aşkın durağanlığı ve devingenliği hakkında kimi açıklamalarda bulunduktan sonra *Halâs*'ı devingen aşk açısından inceler ve devingen aşkın yönünü "(...) bireysel (cinsel) aşktan kendisine kutsiyet atfedilen aşklara, vatani veya ilahi aşka doğru" olarak tarif eder ve ayrıca kurtuluşa ulaşıldıktan sonra kaleme alınmış eserlerde devingen aşkın varlığına şahit olduğunu ifade eder. Güngör'e göre (2018: 4) *Halâs* romanındaki aşk da devingen bir aşk türü olarak okurun gözü önüne bütün çıplaklığıyla serilir ve romandaki aşk duygusu bireysel aşktan vatani aşka doğru nitel bir değişim gösterir.

Afsane Najmabadi'ye göre ise (2013: 133) yurtsever söylemde vatan hem sevilen bir kadın hem de bir annedir. Mehmet Rauf da (1929: 361) vatanı Nihat'a bir anne olarak gösterir ama bu gösterimde vatan yaralı, yıkılmış ve can cekişmektedir: "Nihat gözünün önüne serilen bu haritada sanki vatanın anasını mecruh,

harap ve muhtazır bir halde yatmış gibi gördü. Vücudunun muhtelif yerleri muhtelif yaralar, bereler altında çürümüş , zavallı Anamızın nazlı ve muazzez vücudunu serapa çibanlar kaplamıştı.” Nihat’ın çiban olarak gördükleri ise Ekrem Behiç’in haritasında işaretlenmiş olan düşman birlikleridir.

Nihat, *Halâs* romanının başkışisi olan, Kabataş Sultanisi’nde eğitim aldığı için iyi İngilizce bilen, yirmili yaşlarının ortasında bir Osmanlı zabitidir. Suriye Cephesi’ndeki çatışmalarda yaralanan ve daha sonra iyileşmek üzere izinde bulunan Nihat, Mondros Mütarekesi’nin akdinden hemen sonra babasından kalan iki dükkân ile bir evi satmak için İzmir’de bulunduğu esnada roman sahnesine çıkar. İngiliz torpidogeçerlerinin şehre ulaşması sebebiyle şehirde oluşan şayia anlatılırken Nihat, anlatıcı tarafından bir aşk adamı olarak tarif edilir: “Nihat demevî mizaçlı, ateşli bir aşk genci idi. Ona göre herşeyin başı ve sonu aşktı. Her neşe ve her saadet yalnız aşktan çıkar ve bütün sıkıntılar, bütün marazlar ancak aşkın füsunu ile uçar, dağılırdı.” (Mehmet Rauf, 1929: 11-12). Anlatıcı Nihat’ı bir “aşk adamı” olarak tanıtmaya rağmen roman boyunca Nihat’ın herhangi bir şehevî aşka meylettiği de görülmez.

Nihat’ta filizlenen aşk duygusu İtalyan bir anne ile tüccar bir İngiliz babanın kızı olan Beatrice’ye karşı duyduğu “sıcak bir yakınlık”, bir hoşlantıdır. Beatrice, anlatıcı tarafından kimi zaman bir İngiliz kızı kimi zaman bir İtalyan olarak tanıtılmasına rağmen anlatıcı tarafından gerçekleştirilen şu yorum, Beatrice’nin kimliğini de kesin olarak tayin eder: “Tabii bir İngiliz kızı olmak itibarı ile Beatrice ekseri İngilizce konuşur ve İngiliz olmayı İtalyan olmaya tercih eder görünürdü.” (Mehmet Rauf, 1929: 65). Beatrice’nin babası Mister Daster ise harpten evvel büyük bir İngiliz ticarethanesinin İzmir’deki vekili olarak tanıtılır. Mister Daster da hakiki bir İngiliz gibi görünmek isteyen, hayatını ve evini İngilizlere mahsus tertibatla idare eden İzmirli’lerden birisidir.

Beatrice ile tanıştıktan sonra değişen hisleri sebebiyle Nihat, İzmir’de hayatını devam ettirdiği pansiyondan ayrılarak Beatrice ve Mister Daster’ın yaşadığı evin karşısındaki pansiyona yerleşir. Nihat’ın “aşk uğruna” Beatrice için yaptığı tek aşk gösterisi belki bu olabilir.

Şehre İngiliz torpidogeçerlerinin gelişi, Rumların gösterilerinin ve şehirde değişen havanın bir sonucu olarak tarafını göstermekten çekinmeyen Mister Daster, Venizelos’un bir portresini evinin duvarına asmıştır. Evin daimî ziyaretçilerinden olan ve olayların yaşandığı gün evi ziyaret eden Nihat, bu ailenin de galip devletler tarafında olduğunu idrak eder ve aileyle, bilhassa Beatrice ile olan bağını keser. Çünkü Nihat, bu ziyareti esnasında Beatrice’nin evin salonunun duvarında bulunan Venizelos portresiyle oynadığını görür ve portreyi -Nihat’a nazire yaparçasına- duvara asmaya çalıştığını düşünür. Mehmet Rauf bu noktada bir İngiliz tüccarının evine Venizelos’un portresini astırarak Yunan kuvvetlerinin arkasında İngilizlerin olduğunu, bu hareketin İngilizler tarafından desteklendiğini göstermeye

çalışmaktadır. Dahası Mister Daster'in de şehirdeki Rumlar özelinde öne sürdüğü savlar bu düşünceyi doğrular yöndedir:

Siz harp içinde bütün müsaadelere mashar , bütün haklara malik, senelerden beri memleketinizi işlerle ticaretlerle ihya etmiş bu adamları hiç düşündünüz mü? İçlerinde öyleleri vardır ki, kazandıkları para ile lort gibi ömür sürüyorlardı. Bunlar liman kapanıp ta işler bozulduğu vakit aç kaldılar. Yakacak mum bulamıyanlar çok oldu. Siz bu esnada vagonlar, koliler alıp satmakla, şekeri, pirnci yağma etmekle meşguldünüz. Rica ederim munsif olunuz, haklı olunuz, bugün sevinmesinler, nümayiş yapmasınlar mı? (Mehmet Rauf, 1929: 68).

Mister Daster'in bu değişimi Nihat'ın dikkatinden kaçmaz. "(...) bu adamın böyle cephe ve çehre değiştirmesi hep mağlûbiyetin neticesi değil mi idi? Daha bu sabaha kadar her şey başka, herkes başka iken ne olmuştu da şimdi bu kadar değişmişlerdi?" (Mehmet Rauf, 1929: 69). Kendisini "yenik bir psikolojiye bürünmüş olarak" evden bir an evvel dışarıya atan Nihat beklediği bir anda yaşadığı bu olay ile birlikte asıl aşkının vatana duyduğu aşk olduğunu fark eder: "-Bundan sonra her hareketim, her nefesim, her hissim ve her meylim vatan için olacak... Yalnız ve yalnız memleket için yaşayacağım... ve hayatımı onu kurtarıp mes'ut etmeye hasredeceğim... Vallahi, Billâhi!.." (Mehmet Rauf, 1929: 80).

Nihat bu güdülenmeyle birlikte tekrar Türk mahallesine taşınır, sıklıkla gittiği Sportin'e ve İngiliz kulübüne uğramaz olur ancak kendisine söz vermiş olsa da ilerleyen süreçte bir kere daha Sportin'e gider. Bu ziyarette Beatrice ve ailesi ile karşı karşıya gelse de onlarla konuşmaz ve Beatrice'nin kendisini ifade etmesine fırsat tanımaz. Bir gün Beatrice, Nihat'ı bulur ve yanlış anlaşılmalara ortadan kaldırmak ister çünkü Beatrice, Nihat evlerine ziyarette bulunduğunda Venizelos portresini salonun duvarına asmaya değil; portreyi Nihat'ın incinmemesi adına duvardan indirmeye çalışmaktadır: "Siz geldiğiniz vakit görmemişsiniz. Oraya resmi o gün öğleden sonra asmışlar, ben sizin görüp te canınız sıkılır diye kaldırmaya uğraştım; fakat, maatteşüf muktedit olup sökemedim." (Mehmet Rauf, 1929: 130). Görüşmelerinin devamında Beatrice, Nihat'ın İstanbul'a döneceğini, bu kararda da kesin hükme sahip olduğunu öğrenir. Beatrice, vakit kaybetmeksizin Nihat'a aşkını ilan eder ve ona "ilk emperyal teklifini" yapar: "-Artık size karşı hissiyatımı, vaziyetimi biliyorsunuz... Şimdi size desem ki "Nihat, pederim ve valdem çok zengindirler... Benim her istediğimi yapmakla bahtiyar olurlar... İstanbulu mı gidiyorsun, gitme, kal... Burada mes'ut olalım..." buna ne cevap verirsiniz?" (Mehmet Rauf, 1929: 141-142). Fakat Nihat, Beatrice tarafından gelen bu "hi-maye teklifini" kabul etmez çünkü o gelecekteki yönünü vatani uğruna tayin etmiştir: "(...) cevabımın sizi memnun etmiyeceğini bildiğimden tereddütlerle boğuluyorum... Ben hayatı başka cereyanlara akan ve kendine gene başka vazifeler tayin etmiş bir adamım. Sizi peşim sıra bu cereyanların tehlikelerine, bu , vazifelerin müşkülâtına sürüklemek istemem." (Mehmet Rauf, 1929: 142). Beatrice ise Nihat'ı

vatan uğruna beslediğı muhabetten geri döndürme gayreti içerisinde girer. Beatrice'nin babasından aktardığı habere göre Paris Konferansı'nda Venizelos'a İzmir'in Yunanlara verileceğı vadedilmiştir. Ayrıca İstanbul da Türklere bırakılmayacak, dolayısıyla Türk topraklarının hiçbir yerinde Nihat için rahat bir hayat olmayacaktır: "Bu halde ben sizin yerinizde olsam, şüpheli, şüpheli değil, sukutu muhakkak boş bir emel uğruna hayatımı heder edeceğime burada kalır, ve kozmopolit bir hayat yaşarım. Zaten dünyada insana evvelâ hayat lâzım, sonra millet.." (Mehmet Rauf, 1929: 143). Bu noktada Nihat, Beatrice'nin teklifini bir kere daha reddeder: "Teklif ettiğiniz maksatsız, kozmopolit ve alçak hayatı kabul etmektense, köpekler gibi sürüne sürüne ölmeyi tercih ederim, Mis.." (Mehmet Rauf, 1929: 143-144). Beatrice, Nihat'a vatanı için yapacağı fedakârlıkların değersiz olacağını ima edince Nihat'ın vatanına duyduğu aşk o anda doruğa yükselir ve Nihat vatan sevgisi ile dolu ideal bir genç hâline evrilir:

-Ve işte bu noktalarda yanılıyorsunuz, Mis, dedi, benim bu işim ne kadar para etmezse etmesin, ben ilk emelle uğraşacağım için bundan bir saadet duyarım ve milletim hiç bir vakit nankör değildir. Fedakârlıkları değil, kendine karşı yapılan en küçük hizmetleri bile şükranla karşılar ve hiç bilmediğiniz millete haksız yere tarizde bulunmanıza, ve boş yere ittiham etmenize teessüf ederim, Mis.. Görüyorsunuz ki bir ırktan olmayanlar ne kadar derin aşklarla bağlansalar, gene birbirine hulûl etmeleri kabildir. Ne olsa biri ötekine, öteki buna, mensup olduğu milleti için sui muamele etmeye meyyal bulunur. (Mehmet Rauf, 1929: 144).

Beatrice, Nihat'a teklifini bir süre düşünmesini salık verir ve kendisine cevabı bildirmesini ister, anlatıcı bu noktada Nihat'ın Beatrice'nin teklifini kabul etmeyeceğini bildirir: "Can çekişen memleketi hakkında müfit olmak üzere İstanbul'a giderken burada kalmak ve kozmopolit bir hayat içinde faaliyetini körletmek kabul edemeyeceğı bir şeydi." (Mehmet Rauf, 1929: 145).

Nihat, bu gelişmelerin üzerine İclâl'in babası miralay mütekaiddi Emin Bey'den mücadeleye katılması üzerine aldığı sözlü destek ve iki mektup ile galip devletlerden birinin kızı olan Beatrice'yi geride bırakarak İstanbul'a hareket eder. Yolculuk sona ererken Nihat'ın vapuru Tophane'deki rıhtıma yaklaşmaktadır ve burada demirlemiş bir İngiliz harp gemisi Nihat'a küstahmışçasına tesir eder. Artık Nihat'ın görevi İzmir'den tanıdığı Emin Bey'in kızı İclâl'e bir mektup ulaştırmaktır. Vatan aşığı olarak tanıdığı Emin Bey'in kızı İclâl'e, babasına göstermediğı ilgi dolayısıyla ön yargılarla yaklaşan Nihat bu düşünceleriyle birlikte dayısı "İngiliz dostu" Saim Remzi ile birlikte yaşayan İclâl'i bulur ve onu ilk gördüğünde büyülenir. Anlatıcının İclâl'i tanıtırken seçtiğı kelimeler bu noktada kayda değerdir çünkü Nihat, karşısında talihin bir oyunu olarak böylece çizilmiş vatan gibi bir kadın bulmalıdır: "İclâl, -görünür görünmez- hayatımızı ışıkladıran, emellerimizi nurlandıran ve kalbimizi inşirah ve saadet arzularile dolduran İlâhî mevcutlardan biridi." (Mehmet Rauf, 1929: 185). İclâl, farklı özellikleriyle bir bütün ve özel bir görünüme

sahiptir. “Ayrı ayrı âzayı yeçhiyesi belki fevkalâde güzellikler göstermiyordu. Eakat hepsinin bir arada iltımaı onun etrafında öyle bir füsün havası aeşrediyor, genç kıızı o kadar tesirli bir büyü ile tezyin ediyordu ki, (...)” (Mehmet Rauf, 1929: 185). Bu bağlamda Bilgin Güngör’ün (2018: 2) devingen aşk üzerine “(...) bireyin, çeşitli koşulların etkisiyle aşkında bir yön değişmesi meydana gelir; sözgelimi, karşı cinse duyduğu aşk zamanla Tanrı’ya yönelik bir aşka dönüşebilir.” önermesinin *Halâs* romanındaki karşılığı İclâl’in Nihat’ın gözleri önünde parıldayarak bir vatan imgesi hâline dönüşmesi olarak ifade edilebilir.

Nihat, İclâl’e vefat eden babasından getirdiği mektubu teslim eder. İclâl’in dayısı Saim Remzi Bey ise işgal kuvvetleriyle, özellikle de İngilizler ile sıkı bir dostluk içerisinde. Saim Remzi Bey öyle adamlardandır ki kendi çıkarlarını vatanın çıkarlarından üstün tutar, çevresindeki kişilerden bazılarını -her ne kadar istemeseler de- bu uğurda kullanmaktan geri kalmaz. İşgal subaylarıyla anlaşabilmek için İclâl’den tercümanlık hususunda yardım istediği görülür. Şüphesiz ki Saim Remzi’nin yegâne hedefi de İttihat ve Terakki’nin ardından kendisine ve çevresine himaye sağlamak yönündedir. İclâl’in ise işgal kuvvetlerinin daima hazır bulunduğu bir evde yaşamaktan pek de mutlu olmadığı Nihat ile görüşmesinden sonra ortaya çıkacaktır: “-Bir kere bunlar bizim düşmanımız...dedi. Yani dün düşmanımızdı, sanki bugün değil mi? Asıl bugün ve asıl yarın düşmanımız ... Bir kere ne sıfatla asker kıyafetile buraya geliyorlar. Bunlar İngilterede, Fransada mahmuzlarla, apuletlerle bir çay ve baloya giderler mi?” (Mehmet Rauf, 1929: 203).

Nihat, zamanla Saim Remzi Bey’in güvenini kazanır ve İclâl ile birlikte İclâl’in babasından miras kalan emlak işlerini halletmek üzere İzmir’e doğru yola çıkacaktır. Burada da Nihat’ın toplumsal hafızanın bir yansıması olarak erkeğe atfedilen koruyuculuk misyonunu yüklediğine şahit olunur. Bu hamilik talebi, İclâl’in dayısı Saim Remzi Bey’den gelir. “(...) onu da yapayalnız buradan İzmir’e kadar gönderemem ya? (...) – Yok hanı lütfeder de refakati üzerine alırsan yarından tezi yok buyurun gidiniz. demişti.” (Mehmet Rauf, 1929: 215). İzmir’e gerçekleştirilen yolculuk esnasında Nihat, İclâl ile kendisini karı koca olarak addeder: “-Ah insanın böyle bir karısı olmak ve onunla hayatın badireleri arasından kuvvet bularak geçmek diye hasretle inliyordu.” (Mehmet Rauf, 1929: 220).

İzmir’e vardıkları günden çok kısa bir sonra ise İzmir’in Yunanlar tarafından işgali başlar. Vatanını çok seven Nihat kendisini sokağa atmak istese de İclâl yalnız kalacağını, kimsesi olmadığını gerekçe göstererek onu bu davranışından -yine hamilik talep ederek- meneder. “-Beni yalnız mı bırakacaksınız ? diye haykırıyordu. Sonra nereye gideceksiniz ve ne yapacaksınız? sizi de öldürürlerse ben ne yapacağım... Ben yalnız ne yaparım ?” (Mehmet Rauf, 1929: 224). Burada korumayı talep eden sadece İclâl değil, aynı zamanda vatandır. Najmabadi’ye göre (2013: 163) “Gerek kadınlar, gerekse de vatan, erkek vatandaşların koruyup sahiplenmesine muhtaç varlıklar olarak üretilmişti(r).”

İclâl'den gelen koruma talebinin ardından Nihat, kendisine duyguları olduğunu bildiği iki kadın hakkında; Beatrice ve İclâl arasında bir karşılaştırma yapma fırsatı bulur. Beatrice ile kendi hakkında "(...) o bir hristiyandır, bir İtalyandır. Ben memleketi düşmüş, evlatlarından fedakârlık isteyen bir vatanın oğluyum." (Mehmet Rauf, 1929: 233) fikrinde olan Nihat, vatan addettiği İclâl için ise daha duygusal düşünür: "Fakat İclâl ? İclâl öyle midir ? Bu kendi kanından, kendi soyundan bir kız, memleketi ezen aynı düşmanların hasmı hayatı, üzerimize yağın felâketlerden kendi kadar müteessir... Sonra bir kız ki Emin Bey gibi pak ve kahraman bir adamın sulbünden gelmiş, özü, zerresi bile Türk, Türk kıızı Türktü." (Mehmet Rauf, 1929: 233). Nihat'ın bu düşünceleriyle birlikte hangi tarafı tercih ettiği de net bir şekilde ifade edilmiş olur, kısa süre sonra da Nihat ile İclâl, hayatlarını birleştirmek üzerine bir karara varırlar.

İzmir'in işgal edildiği günlerde şehirde bulunan Nihat ve İclâl'in ortak hamiliğini ise Nihat'ın başlangıçta çok da önemsemediği "İngiliz tavsiyesi" üstlenir. Saim Remzi Bey, İclâl ve Nihat'a olası tehlikeli durumlardan kurtulmaları için İngilizlerden alınan bir tavsiye mektubu hazırlatmıştır:

-İstanbulda hani biz İzmir'e gelmeye karar verdiğimiz günü dayım İngilizlerden alınacak bir tavsiyeden bahsetmişti. O gün siz istemediğiniz için ben de ehemmiyet vermedim, unuttumdu. Fakat geleceğimiz günün akşamı dayım bana İngilizce yazılmış bir kâğıt verdi. Bu İzmirdeki İngiliz mümessilliğine hitaben yazılmış bir tavsiyenedir. Dayım şayet başınız sıkışır pek büyük müşkülât içinde kalarak bir muavenete ihtiyacınız olursa bunu oradaki İngiliz mümessiline götürüp gösteriniz, kuvvetli bir tavsiyedir dedi. (Mehmet Rauf, 1929: 230).

Böylelikle bu pasajdan bir çıkarım ile birlikte İngilizlerin gerekli gördüğü kişileri "koruyuculuk" vasfıyla koruduğu sonucuna da *Halâs* romanı aracılığıyla ulaşılabilir. Romanda bahsedilen tavsiyede ise "(...) bu kâğıdın hamilleri Türk tabaasından Nihat Beyle İclâl Hanım himayemiz altındadır. Kendilerine her yerde ve her hususta kolaylık gösterilmesi bütün İngiliz memurlarına tavsiye ve emrolunur(...)" (Mehmet Rauf, 1929: 250) yazmaktadır.

Bir süre İzmir'de kaldıktan sonra İstanbul'a döndüğü vakit Nihat, Anadolu'da Mustafa Kemal liderliğinde kurulan vatan müdafaasına katılmak istediğini İclâl'e söyler. İclâl de Nihat'ın bu teşebbüsüne Beatrice'nin Nihat'a yaptığı emperyal teklifin aksine olumlu yaklaşır çünkü söz konusu olan vatandır. Nihat'a "Git ve eğer işin selâmeti için benim burada yalnız ölmem bile icap etse, çalış vatanını kurtar." (Mehmet Rauf, 1929: 271) der. İclâl'in vatan savunmasına Nihat ile birlikte atılması için yaptığı teklif ise yolculuktaki çetin şartlar öne sürülerek Nihat tarafından kabul görmez. Bu noktada da Beatrice ile İclâl arasındaki fark ortaya çıkar. Beatrice, Nihat'ı emperyal teklifi ile himayesi altına çalışmışken İclâl vatanın kurtarılması hususunda evlenmeyi düşlediği Nihat'ı vatanın savunulması için yüreklendirir.

Akabinde İclâl, Nihat ile birlikte Ankara'ya gidemeyeceği için hüznülenir. "Ağladığının sebebi, niçin dünyaya kadın olarak geldim de, vapurda, yolda rahatsız olursan behanesile beni de seninle beraber aynı hizmeti görmekten menediyorsun diye..." (Mehmet Rauf, 1929: 274). Anlaşılan o ki Nihat, vatanın himaye edilmesi için hazırlanmış büyük düşman karşısında girişilecek çetin mücadelede İclâl'i korumaya henüz hazır değildir.

Yolculuk için hazırlandığı sırada Nihat, işgal altında bulunan İstanbul'daki Kadıköy İskelesi'nde iki İngiliz askerini döver ve bu olay üzerine Nihat'ın planlanan yolculuğu öne çekilerek bir an evvel yola çıkmasına karar verilir. Hazırlıklar hızla tamamlandıktan sonra Nihat, Anadolu'ya doğru yolculuğa revan olduğunda Bulgurlu'da Kara Bakkal isimli Rum kökenli bir İngiliz muhbirinin ihbarıyla Türk jandarmalar tarafından yakalanır. Ne kadar dil dökse de kendisini tutuklayan jandarmanın elinden kurtulamaz ve Galata'ya götürülürken İngilizlere teslim edileceğini anlar. Uzunca bir süre İngilizlerin İstanbul'daki mahpusunda kalan -yaklaşık sekiz ay- Nihat, bir gün sorguya götürülürken tesadüf eseri olarak Beatrice tarafından tanınır. Beatrice dost olduğu bir İngiliz subayına Nihat'ı ve Nihat'ın suçsuzluğunu anlatır. Böylelikle Nihat, İngiliz mahpusundan Beatrice'nin yardımıyla gizli bir şekilde kaçırılarak kurtulur. Beatrice, Nihat'ı evinde misafir eder ve İzmir'den sonra İstanbul'da, Nihat'a ikinci defa "emperyal teklifini" yapar.

-İşte bunun için bu gece sabaha kadar projeler kurdum. İhtimal siz gene galeyan ve tehevür göstereceksiniz, ama ben samimiyetle hissiyatımı söyleyeceğim. Görüyorsunuz ya memleketin hali günden güne fenalaşıyor. Sevr çemberi dişlerini her gün boğazınıza daha çok geçiriyor. Artık bir Osmanlı hükûmeti vardır diye iddia etmek hamaket olduğunu inkâr edemezsiniz. Bütün Anadolu isyan halinde , fakat acaba bundan bir fayda çıkacak mı? bu da malûm değil. Yani her gün ümit azalmakta ve yeis çoğalmaktadır. Şayet yunanlılar tekrar hazırlanıp yeni bir taaruza geçerlerse soluğu Ankarada alacaklar demektir. Yani demek isterim ki böyle çürük ümitlere kapılıp burada kalmak sizin için büyük bir hatadır. Evelce İzmirde ettiğim teklifimi şimdi tekrar edersem ve "Geliniz, beraber Avrupa'ya gidelim ve orada rahat rahat yaşayalım" dersem beni gene reddeder misiniz? (Mehmet Rauf, 1929: 342).

Nihat ise Beatrice'nin bu teklifini yaşadığı tüm zorlu günlerin ardından da olsa yine kabul etmez. "Eğer bir iş görerek kazanırsam ne âlâ, eğer kazanamazsak, esir olarak yaşamaktan ve Avrupalarda semeresiz, şerefsiz ve tembel bir hayat sürmektense ölümü tercih ederim." (Mehmet Rauf, 1929: 343). Dahası Beatrice de Nihat'ın bu sözlerinden etkilenmeye başlar ve kendisi de Nihat ile birlikte Anadolu'ya geçerek Türkleşmek ister: "Ben de beraber geleyim, beni de bir işte kullanırsınız; beraber memleketinizi kurtarmaya çalışırız. O zaman belki ben de sizin gibi Türk olur, ve Türk olmakla iftihar ederim." (Mehmet Rauf, 1929: 346). Beatrice'ye bu sözleri söyleten şüphesiz ki Nihat'a karşı beslediği yüce duygularıdır ve

aynı zamanda bu tavır değışikliğı Beatrice'deki İngiliz kimliğinin ölümüdür. Beatrice, bu yolda kimlik değıştirmeyi kabul eder çünkü "Erkek, vatan aşkı için ölürken, kadın vatanı (vatansever) erkeğin aşkı için can verir." (Najmabadi, 2013: 152).

Nihat'ın vatanın kurtarılması yolundaki düşünceleri göz önüne alındığında aslında Beatrice'nin yerine İngilizleri, Nihat'ın ve İclâl'in yerine de Türkleri koymakta bir sakınca yoktur. Beatrice'nin roman boyunca iki defa Nihat'a sahip olmak için onu güzellikler ve vaatler ile kandırmaya çalıştığına şahit olunur. İngiltere mandacılığı taraftarı olanlar da İngilizlerin Türk toplumuna rahat bir hayat imkânı sunacağı yönünde bir düşünceye sahiptir. İclâl ise Beatrice'nin göstermiş olduğu gibi bir çaba içine girmez çünkü Nihat ve İclâl birbirlerinin vatanıdır, aynı toprağın ve kültürün insanıdır. Nihat'ın nezdinde ise İclâl'e duyduğu beşeri aşk ve bu aşk ile İclâl üzerinden sembolize edilen vatan aşkı daha önemlidir.

Nihat, İngilizlerin elinden bir İngiliz yardımıyla kurtulduktan sonra bir kere daha Anadolu'ya geçmeye karar verir, fakat yola çıkmadan önce kendisini kurtaran Beatrice ile son bir kere görüşmek ister. Bu talebinin üzerine Beatrice, Nihat'ı yemeğe davet eder. İkilinin buluşmasının ardından Nihat'ın nişanlısı İclâl de yemeğe davet edilir. Beatrice, Nihat'ın İclâl ile birlikte Anadolu'ya gideceğini öğrenir. Yemekten sonra İngiliz Beatrice, Nihat'ı İclâl ile beraber Anadolu'ya uğurlarken Nihat'a duyduğu sevgi ve aşktan dolayı ağlamaya başlar. Bu durum İclâl tarafından da görülecek ve Beatrice'nin ağlama sebebinin aşk olduğu fark edilecektir: "Ve Nihat bu mendilin genç kızın akan yaşlarını silmek için gibi gözlerine kalkıp yüzünü kapadığını gördü." (Mehmet Rauf, 1929: 399). Zira tarihsel bir gerçek olarak bir süre sonra İngilizler de Türk topraklarını Türklerin kesin zaferi nedeniyle terk etmek zorunda kalacaklardır. Himaye düşüncesi her ne kadar Beatrice'nin Nihat'a karşı olan sözlerinde yer alsada anlatıcı bu noktada roman boyunca arka planda sakladığı görüşün aksine bir davranış ile Beatrice'yi romandan çıkartır. Beatrice de bir Türk için milletine karşı aşkının mağlubu olmuştur. "Mutlak bu genç kız Nihada karşı bir aşkla mütehassisti. Ve ancak bu aşkın ulviyeti, bu aşkın tesiri idi ki tehlikeleri göze alıp onu hapisten kaçırmaya, evine kabul etmeye ve kendisi bir İngiliz kızı olduğu halde İngilizlerin elinden kaçan bu Türk Zabitini firar edeceği boğaza kadar teşyi etmeye sevketmişti." (Mehmet Rauf, 1929: 399). Bu vedanın ardından Nihat ve İclâl, -Millî Mücadele romanlarında sıkça görülebilen bir motif olduğu üzere- Türk topraklarını düşman işgalinden kurtarabilmek adına işgal altındaki İstanbul'dan Millî Mücadele'ye madden destek vermek üzere ayrılırlar.

Sonuç

Mehmet Rauf'un son romanı olan *Halâs'ta* roman okuyucusu kendisini kimi zaman İzmir'de Mütareke'nin hemen ardından yaşanan gürültülü sevincin arasında kimi zaman kendisini düşmanın zindanında kimi zaman Millî Mücadele adına çalışan kişilerin masasında kimi zaman ise ateşli fikir tartışmalarının

ortasında bulur. Romanın fikri cephesini oluşturan hususlardan biri manda ve himayecilik fikri ve bu fikre sahip olanlarla girişilen mücadeledir.

Manda ve himaye düşüncesi Türk siyasi fikrini etkilediği gibi çeşitli şekillerle Türk romanına da tesir etmiştir. Manda ve himaye düşüncesi *Halâs*'ta hem açık hem örtük olarak şahıslar ve onların eylemleri üzerinden takip edilebilmektedir. Roman kişilerinden Beatrice, alegorik olarak İngiliz mandasının romandaki temsilcisidir. Kelime anlamıyla da kutsanmış kişi olarak tariflenebilecek bu isim, yazar tarafından özellikle seçilmiştir. Yazarın çizdiği portre, okuyucuya Beatrice'nin gerçekten kutsanmış bir kişi olduğu imajını uyandırır. İngilizlerin görünen yüzü olarak türlü güzellik ve vaatler ile romanın millî kişilerinden olan Nihat'ı kandırmaya çalışır, ona yeni ve kozmopolit bir dünyaya ulaşmayı teklif eder. Beatrice'nin alegorik olarak Nihat'ı korumaya çalışması İngilizlerin benzer vaatler ile Türkler ve Türkiye üzerinde hâkimiyet kurma çabalarına benzemektedir. İngilizler türlü oyunlar ile Anadolu'daki Türk hâkimiyetini yok etme gayreti içerisindeyken tıpkı Mehmet Rauf'un idealleştirdiği vatanperver Nihat'a benzer gençler Türkiye'nin bağımsızlığına ulaşmasında önemli roller oynamış, düşmanın hile ve vaatlerine kanmamışlardır. Romanın devlet desteği görmesi noktasında en önemli noktardan birisi şüphesiz Nihat'ın ideal bir Türk genci olarak inşa edilmesidir.

Romanda kişiye duyulan aşk, vatana duyulan aşkın bir benzeri olarak ele alınmıştır. Bu hususta Mehmet Rauf, İngilizlerin temsilcisi Beatrice'nin karşısına onun tabi olduğu milletin rütbelilerinden hiç de memnun olmayan ve bu memnuniyetsizliği onların edebiyatlarındaki ünlü isimleri kullanarak eleştiren İclâl'i yerleştirmiştir. Şüphesiz Rauf'un idealleştirdiği Türk bir kadın roman kişisi için kelime anlamı büyüklük ve ululuk anlamına gelebilecek İclâl adını seçmesi de rastlantı eseri olmamalıdır.

Okura ilk olarak millî duyguları yüksek bir kişi olarak tanıtılan Kemal Mümtaz bir süre sonra millî yönü kuvvetli düşüncelerini bırakarak İngiliz himayesini ister olmuştur. Yazarın ideal bir mektep müdürü ve bir gazetenin başyazarı için çizdiği portreyi romanın olay örgüsü ilerledikçe yıkıp yok edişi de oldukça ilginç bir hamledir. Aynı şekilde Saim Remzi de hâlini ve atisini düşünerek İngilizlerin desteğini sağlamaya çalışır, bu sebeple İstanbul'daki düşman rütbelilerinin de bulunduğu partiler düzenler. Bu özelliği ile Saim Remzi, dönemle ilgili diğer çoğu romanda da görülebilen harp zengini tipinden ayrı düşünülmemelidir ve bünyesinde barındırdığı özellikler ile her devrin adamı olabilecek bir yapıya sahiptir.

Tüm bunların neticesinde Mehmet Rauf'un *Halâs* romanı manda ve himaye fikrini reddeden fikirlerle örülmüş bir Millî Mücadele romanıdır.

Kaynakça

Atatürk, Mustafa Kemal (2020). *Hatıratlarla Karşılaştırmalı Nutuk*. İstanbul: İBB Kültür Aş Yayınları.

- Güngör, Bilgin (2018). "Mehmet Rauf'un *Halâs* Romanında Aşkın Devingenliği". *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi Humanitas*, 6(11): 1-10.
- Mehmet Rauf (1927, 21 Şubat). "Mütâreke ve İstiklâl Harbine Dâir Hâtırası Olanlara." *Cumhuriyet*, 3.
- Mehmet Rauf (1929). *Halâs*. İstanbul: M. A. Halit Kitaphanesi.
- Najmabadi, Afsane (2013). "Sevgili ve Ana Olarak Erotik Vatan: Sevmek, Sahip lenmek, Korumak". *Vatan, Millet, Kadınlar*. Çev. Tansel Güney ve Elçin Gen, Der. Ayşe Gül Altınay. İstanbul: İletişim Yayınları, 129-165.
- Olpaç Koç, Canan (2020). "Bireysel Duyarlılıktan Kolektif Disipline: Mehmet Rauf'un *Halas* Romanı ve Türk Milliyetçisi Nihat". *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi Humanitas*, 8(16): 312-331.
- Törenek, Mehmet (1999). *Roman ve Hikâyeleriyle Mehmet Rauf*. İstanbul: Kitabevi.
- URL-1: Güneş, İhsan (2020). "Mandacılık." *Atatürk Ansiklopedisi*. (<https://ataturkan-siklopedisi.gov.tr/detay/250/Mandac%C4%B1%C4%B1k> Erişim: 14.08.2025).

Çalışmanın yazarı/yazarları "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmişlerdir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Finansman: Bu çalışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.

Destek ve Teşekkür: Yazar tarafından çalışmayla ilgili herhangi bir destek veya teşekkür beyanında bulunulmamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu çalışmanın araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın/yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Yazarın Notu: Bu makale yazarın devam etmekte olan *Millî Mücadele Konulu Romanlarda İngiliz Emperyalizmi* başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışmanın tüm bölümleri tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

The author / authors of the study declared the following points within the framework of the "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding: No support was received from any institution or organization for this study.

Support and Acknowledgment: No statement of support or acknowledgement was made by the author regarding the study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this study.

Author's Note: This article is derived from the author's ongoing doctoral thesis entitled *British Imperialism in Novels About the Turkish War of Independence*.

Author Contributions: All sections of this study have been prepared by a single author.